

تحلیل مفهوم "خود‌پنداری" در کودکان کار خیابانی

بهشته طبرسی^۱

محمد علی چراغی^۲

شهزاد پاشایی پور^۳

*اکرم السادات حسینی^۴

چکیده

زمینه و هدف: پنداشت از خود یا خود‌پنداری درک و تصور فرد در مورد خود است. خود‌پنداری بر وضعیت روحی- روانی و آموزشی فرد تأثیر بسزایی داشته و می‌تواند موجب رشد و تعالی فرد و یا آسیب‌های متعدد گردد. خود‌پنداری کودکان کار عامل مهمی در پیشگیری از آسیب و ارائه خدمات مورد نیاز به آنان است. هدف از این تحلیل، واضح‌سازی مفهوم خود‌پنداری کودکان کار خیابانی در مقایسه با تعاریف کلاسیک آن است. روش بررسی: در این مطالعه از روش Walker و Avant برای تحلیل مفهوم استفاده شد. به همین منظور پس از مرور گسترده منابع، مقالات کمی و کیفی مرتبط مورد بررسی قرار گرفت و بر آن اساس تعریف، کاربردها، ویژگی‌ها، مقدمات، پیامدها و ارجاعات تجربی مفهوم پنداشت از خود استخراج شد.

یافته‌ها: کودکان کار به دلیل شرایط خاص زندگی خود مجبور به کار کردن هستند و همین امر منجر به ایجاد تغییرات مثبت و منفی در خود‌پنداری آنها نسبت به سایر همسالان خود شده است. از جمله ویژگی‌های شاخص خود‌پنداری در این کودکان می‌توان به "آگاهی از توانمندی به صورت احساس مسئولیت در قبال خانواده و استقلال مالی"، "برقراری تعامل با دیگران و تشکیل گروه‌های حمایتی در عین رقابت با یکدیگر"، "تأثیرپذیری ابعاد درونی و بیرونی پنداشت از خود با متغیرهای مختلف"، "انعطاف‌پذیری و تأثیرپذیری با آموزش"، "پذیرش و سازگاری با وضعیت موجود" و همچنین "عدم شناخت راهکارهای مقابله با آسیب" اشاره کرد.

نتیجه‌گیری کلی: مفهوم خود‌پنداری در کودکان کار باید با توجه به تعاریف کلاسیک به شکل عمیق‌تری مورد مقایسه و بررسی قرار گیرد تا با ارائه حمایت‌های مورد نیاز و آموزش بر اساس نیازهای آنها، از آسیب‌های جسمی، روحی و اجتماعی پیشگیری گردد.

کلیدواژه‌ها: خود‌پنداری، کودکان کار، تحلیل مفهوم

تاریخ دریافت: ۹۶/۶/۲۸

تاریخ پذیرش: ۹۶/۹/۲۲

۱. دانشجوی دکتری تخصصی پرستاری، دانشکده پرستاری و مامایی دانشگاه علوم پزشکی تهران، تهران، ایران و مربی، گروه پرستاری، واحد علوم پزشکی تهران، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

۲. استاد، گروه پرستاری ویژه، دانشکده پرستاری و مامایی، دانشگاه علوم پزشکی تهران، تهران، ایران.

۳. استادیار، گروه سلامت جامعه، دانشکده پرستاری و مامایی، دانشگاه علوم پزشکی تهران، تهران، ایران.

۴. استادیار، گروه کودکان، دانشکده پرستاری و مامایی، دانشگاه علوم پزشکی تهران، تهران، ایران. (*نویسنده مسئول)

شماره تماس:

E mail: ashoseini@tums.ac.ir

۰۲۱۶۱۰۵۴۴۲۳

مقدمه

یکی از معضلات جوامع در حال توسعه، پدیده کودکان کار می‌باشد. کودکان کار خیابانی (Street child laborers) به افراد زیر ۱۸ سال اطلاق می‌شود که برای ادامه بقای خود مجبور به کار و یا زندگی در خیابان هستند. این کودکان با هدف کسب درآمد برای کمک به خانواده و یا تأمین مخارج شخصی و گذران زندگی مجبور به کار کردن می‌باشند^(۱). در ایران آمارها درباره‌ی تعداد کودکان کار خیابانی نامعتبر و متفاوت است. به طوری که در برخی آمارها حدود ۲۰ هزار کودک کار خیابانی، تنها در شهر تهران گزارش شده است^(۲). اجبار کودکان به کار موجب آسیب به سلامت فیزیکی، جسمی، روانی، اجتماعی و معنوی آنها می‌شود. این کودکان برای تغییر در شرایط زندگیشان توانایی و شناخت لازم را نداشته و سلامت آنان به دلیل سبک زندگیشان به خطر می‌افتد^(۳،۴). مشکلات فراوانی برای این کودکان ذکر شده است. اعتماد به نفس پایین، انزوای اجتماعی، عدم درک و کنترل مشکلات محیطی از جمله این مشکلات است. همچنین اختلالات اضطرابی، خلقی، جسمی و اجتماعی در کودکان کار شایع است^(۵). آنچه از این نتایج مشخص می‌شود آن است که مسائل و مشکلات جسمی و روحی در کودکان کار شیوع بیشتری نسبت به سایر کودکان دارد. "خود" به عنوان یکی از مفاهیم محوری در شناخت اجتماعی، شامل کلیه کیفیت‌های ذهنی و عینی است که کودک از خود و دیگران از او دارند. از جمله عوامل مؤثر بر سلامت جسمی، روحی و اجتماعی؛ چگونگی احساس کودک از خود و یا به عبارتی پنداشت از خود می‌باشد. مفهوم پنداشت از خود (Self-concept) یا خود پنداری، درک فرد و تصور فرد در مورد خویش است. داشتن خود پنداری مثبت بر وضعیت روحی- روانی و آموزشی فرد تأثیر بسزایی داشته و موجب رشد و تعالی فرد می‌شود^(۶،۷). ساختار اجتماعی و شناختی شکل گرفته از خود می‌تواند موجب توسعه سلامتی و یا ایجاد آسیب‌های متعدد، نظیر رفتارهای ناسازگار گردد^(۸،۹).

نتایج مطالعه‌ای که در سال ۱۳۸۲ با هدف تعیین خود پنداری و عوامل مؤثر بر آن در کودکان خیابانی سنین ۶-۱۲ سال انجام شد نشان داد که بیشتر کودکان خیابانی دارای خود پنداری خیلی منفی (۵۰٪) بودند که با برخی خصوصیات دموگرافیک مثل جنس، میزان سواد، میزان درآمد، مدت اشتغال و... ارتباط معنی‌دار داشت^(۱۰). Zahra نیز در پژوهش خود نشان داد که کودکان خیابانی در زمینه‌های مختلف از جمله خود پنداری دیدگاه منفی‌تری نسبت به سایر کودکانی که با خانواده زندگی می‌کنند دارند^(۱۱). از طرفی در برخی مطالعات نیز ذکر شده است این کودکان دارای شایستگی‌های خاصی هستند که آنها را در شرایط ناگوار محافظت کرده و به آنها کمک می‌کند تا به سلامت از این سختی‌ها گذر کنند. بسیاری از آنان خود را توانمند دانسته و از کار به عنوان یک منبع درآمد برای کمک به خانواده نام می‌برند. این کودکان دارای قدرت انعطاف پذیری بوده و با آموزش مناسب قادر به تطابق مؤثر با شرایط استرس زا می‌باشند^(۱۲-۱۵).

کار کودکان، علل مختلفی دارد و ناپستی سطحی به آن نگریست. از جمله عوامل مؤثر بر آن زمینه‌های فرهنگی و اجتماعی و محیط زندگی کودکان است. همچنین تصور کودک نسبت به خود تحت تأثیر درک او از خود و واکنش‌های دیگران به او قرار می‌گیرد که متأثر از متغیرهای گوناگونی نظیر سن، جنس، حمایت‌های اجتماعی و خانوادگی و غیره می‌باشد. بنابراین علاوه بر نگاه اجتماعی و بیرونی به این کودکان باید مفهوم خود پنداری را از زاویه دید این کودکان نیز بررسی نمود که این امر نیازمند تحقیقات گسترده‌تری است.

در نگاهی کلی، مفهوم خود پنداری می‌تواند واضح و روشن باشد اما حتی با وجود پژوهش‌های انجام شده، باز هم این مفهوم در مورد کودکان کار با ابهاماتی همراه است و همان طور که ذکر شد در مطالعات متعدد تناقضاتی مشاهده می‌شود. در بیشتر پژوهش‌های به عمل آمده سعی بر این شده تا از دید یک ناظر بیرونی به این

یافته‌ها**(۱) انتخاب مفهوم:**

در بحث خود پنداری بیشتر نوع نگاه شخصی و یا جامعه به این کودکان مد نظر قرار گرفته است و کمتر از دیدگاه کودک به این مفهوم پرداخته‌اند. لذا این شبهه وجود دارد که آیا به راستی آن گونه که در بیشتر پژوهش‌ها بیان می‌شود کودکان کار در پنداشت از خود دچار تصوراتی نظیر سرخوردگی، درماندگی و افسردگی می‌باشند^(۱۷،۱۸) یا امکان دارد نوع نگاه کودک متفاوت باشد و این که در مقایسه با دیدگاه کلاسیک نظرات این کودکان نسبت به پنداشت از خودشان چگونه است. این پرسش سبب شد تا محققین در پی کشف نظرات کودکان کار از خود پنداری و مقایسه آن با تعاریف ارائه شده از خود پنداری برآیند. این کار ما را قادر می‌سازد تا به درک بهتری از این مفهوم در کودکان کار برسیم و درک کنیم که کودکان کار در کدام جنبه از خود پنداری نیاز به توجه بیشتری دارند.

(۲) اهداف تحلیل مفهوم:

در این مطالعه هدف از تحلیل، تعیین ابعاد و خصوصیات مفهوم خود پنداری است. به این صورت که با توجه به مطالعات صورت گرفته در زمینه خود پنداری کودکان کار، نظرات کودک بررسی و ویژگی‌های آنان در کنار خصوصیات تعاریف اصلی و کلاسیک مربوط به خود پنداری دسته بندی می‌شود.

در راستای رسیدن به این هدف با استفاده از کلید واژگان (Self-Concept)، (Child-Labour)، (Concept)، (Analysis)، (Children on Street) به صورت جداگانه و ترکیبی بدون بازه زمانی و با استفاده از مقالات فارسی و انگلیسی زبان که در پایگاه‌های اطلاعاتی Science، PubMed، Google Scholar، Scopus، Direct، Scopus، Google، ProQuest، Ovid، MagIran، SID، IranMedex و سایت‌های مرتبط با کودکان نمایه شده بودند جستجو انجام شد. همچنین تعداد دیگری از مقالات که به نوعی با مفهوم مرتبط بودند و عنوان‌های

مفهوم در کودکان توجه شود و آنها را بر اساس استانداردهای تهیه شده برای میانگین جامعه مورد سنجش قرار دهند. این مطالعات در برخی جنبه‌ها با مطالعاتی که به نظرات و احساس کودکان در مورد خود پرداخته‌اند مغایرت دارند. از آنجایی که درک کودک از خود و واکنش دیگران نسبت به وی در رفتارهای فردی و اجتماعی او تأثیر دارد، توجه به جنبه‌هایی از خود فردی یا اجتماعی که نیاز به حمایت یا آموزش دارد می‌تواند از بسیاری از آسیب‌ها جلوگیری کند. شناخت جنبه‌های مختلف خود پنداری به منظور پی بردن به مشکلات کودکان و کمک در حل مشکلاتشان امری مهم و ضروری به شمار می‌آید. بنابراین هدف از انجام این تحقیق آشکار کردن مفهوم "خود پنداری" کودکان کار در خیابان (Children on Street) است که به حمایت و بقای خانواده خود از لحاظ اقتصادی کمک می‌کنند و همچنین مقایسه آن با تعاریف متداول خود پنداری می‌باشد.

روش بررسی

با توجه به اینکه پژوهش‌های فراوانی در زمینه کودکان کار و خصوصیات رفتاری آنها انجام شده است؛ این بررسی صرفاً به منظور شفاف‌سازی هر چه بیشتر این مفهوم با توجه به منابع موجود طراحی شده است. به همین دلیل در این بررسی، روش تحلیل مفهوم Walker و Avant (۲۰۰۶) انتخاب شد.

Walker & Avant مراحل تحلیل مفهوم را در هشت گام بیان نمودند: ۱- انتخاب مفهوم ۲- تعیین هدف تحلیل ۳- شناسایی موارد استفاده و یا تعاریف مفهوم ۴- تعیین ویژگی‌های مفهوم ۵- شناسایی یک مدل الگویی (Model Case) ۶- شناسایی موارد مرزی (Border Line Cases)، مرتبط (Related Cases)، متضاد (Contrary Cases)، نوآورانه (Related Cases) ۷- شناسایی پیشایندها و پیامدهای مفهوم (Antecedents & Consequences) ۸- نمود تجربی مفهوم (Empirical Referents)^(۱۶).

خود است که می‌تواند در شکل دهی رفتار وی نقش بسزایی داشته باشد.

۴) ویژگی‌های مفهوم:

گام چهارم در رویکرد Walker و Avant تعیین ویژگی‌های مفهوم است. ویژگی‌های مفهوم مشخصاتی هستند که به کرات هنگام بحث در مورد مفهوم به کار برده شده و نقش کلیدی در افتراق مفهوم مورد نظر از سایر مفاهیم متفاوت دارند^(۱۶،۲۲).

در پژوهشی کیفی ایمانی و نرسیسیانس در مورد دیدگاه کودک کار می‌نویسند از آنجا که کودکان خود را بخشی از خانواده می‌دانند اغلب آنها کمک به خانواده را بخصوص وقتی که بقای خانواده به کمک آنها بستگی دارد، منطقی می‌دانند. مطالعات انجام شده در کشورهای نظیر مراکش و اندونزی نیز نشان داده است که بیشتر کودکان از این که به خانواده کمک مالی می‌کنند احساس مثبتی دارند^(۱۳). برخی از این کودکان باور دارند که کار راه خوبی برای آموزش دیدن است و با این روش، بزرگسالانی با کفایت و موفق خواهند شد. مستقل شدن هم عامل دیگری برای کار کودکان محسوب می‌گردد. سطح استقلال در فرهنگ‌های مختلف متفاوت است که هم جنبه‌های روانشناختی و هم اقتصادی دارد. بعد روانشناختی استقلال، نیاز کودک برای درآوردن پول توجیبی بدون نیاز به کمک والدین است و بیشتر در کشورهای صنعتی دیده می‌شود. استقلال اقتصادی بیشتر در کودکان کشورهای فقیر دیده می‌شود که به دنبال راهی برای خروج از فقرند و به این دلیل داشتن درآمد برای خودشان را ضروری می‌دانند^(۲۳). آنچه جلب توجه می‌کند نوع نگاه این کودکان به کار است که آن را شغل محسوب می‌کنند و حتی تعداد زیادی از آنان به صورت خانوادگی و از پدر به فرزند آن را ادامه می‌دهند. در عین حال کودکانی که با هم کار می‌کنند، از یکدیگر به اشکال مختلف حمایت هم می‌کنند مثلاً کودکان از نظر اقتصادی از یکدیگر حمایت کرده و در شرایط گرفتاری نیز به کمک هم می‌روند. پیوند کودکان با یکدیگر به عوامل

جایگزین "خودپنداری" و یا محتوای مرتبط داشتند نیز انتخاب شدند. بیش از ۱۰۰ مقاله مورد بررسی قرار گرفت که در نهایت ۴۹ مقاله و کتاب مرتبط با موضوع انتخاب گردید. معیار ورود مقالات، مرتبط بودن با مفهوم "خودپنداری"، دسترسی به متن کامل مقاله و زبان انگلیسی یا فارسی بود و معیار خروجی مقالات، مقالات بدون منبع مشخص و مقالات با عناوین مشابه و تکراری بود.

۳) تعریف مفهوم:

همواره در مفهوم پردازی، مرحله اول شناخت، معنای لغتی واژه‌های مورد نظر است که اصطلاحاً یافتن کلید واژه‌ها نامیده می‌شود^(۱۹). در این مرحله از فرهنگ لغات، نوشتارها و متون در دسترس استفاده می‌شود. مفهوم "پنداشت از خود" یا "خود پنداره" یا "خود پنداری" با کلماتی نظیر "خویشستن پنداری" یا "خویشستن آگاهی" و یا "خود آگاهی" مترادف است. در فرهنگ فارسی معین "خود" به معنی شخص، ذات، وجود و "پنداره" به معنی گمان، اندیشه و خود بینی است. لغت نامه دهخدا "پنداره" را تکبر و عجب می‌داند و به معنی خود را بزرگ پنداشتن نیز آمده است. در فرهنگ دهخدا و معین "خود انگاره" و یا "خود پنداره" به معنای ایده عمومی شخص درباره خود بیان شده است. فرهنگ Webster عقیده‌ای که شخص درباره خودش دارد و تصویری که از خود رسم می‌کند را ذکر نموده و پنداشت از خود در Oxford یک ایده خود ساخته از باورهای شخص از خودش و از پاسخ‌های دیگران است^(۲۰). فرهنگ توصیفی علوم تربیتی، خود پنداری را ارزیابی و برداشت کلی هر فرد از شخصیت خود تعریف می‌کند. این ارزیابی ناشی از ارزیابی‌های ذهنی است که معمولاً از ویژگی‌های رفتاری خود به عمل می‌آوریم. در نتیجه، خود پنداری ممکن است مثبت یا منفی باشد^(۲۱). بنابر این از کلیه تعاریف به عمل آمده نتیجه می‌گیریم که خود پنداری درک و تصور فرد از خود و انعکاسی از واکنش‌های دیگران نسبت به

مختلفی چون اشتراک قومی، هم محلی بودن و مشکلات مشترک مربوط است. کودکان برای محل کار و فروش بیشتر با هم رقابت می‌کنند اما در عین رقابت در درون گروه‌های خود بخصوص گروه‌های قومی، در شرایط گرفتاری و مشکلات اقتصادی از یکدیگر حمایت می‌کنند. بنابراین در اجرای مداخلاتی از جمله آموزش‌های کودکان می‌توان از کودکانی که دارای ویژگی‌های رهبری گروه هستند، استفاده کرد^(۱۳، ۲۴، ۴).

بررسی دیدگاه کودکان کار نشان می‌دهد که روابط کودکان خیابانی تنها به کار محدود نمی‌شود. کودکان در خلال ساعات کار بخصوص هنگامی که فشار کار کمتر است، زمان‌هایی را هم به تفریح و بازی و فراغت می‌پردازند که البته امکان و میزان این فراغت تحت تأثیر کار کودک قرار دارد. کار خیابانی فرصت فعالیت‌های کودکی بخصوص تفریح و بازی کودکان را به شکل قابل توجهی کاهش می‌دهد^(۱۴). نتایج پژوهش‌های کیفی که در رابطه با کودکان کار در شهرهای تهران، مشهد، شیراز، اصفهان، رشت و همچنین در مراکز حمایتی نظیر خانه کودک ناصر خسرو، خانه کودک شوش، مرکز کودکان مولوی و خانه علم شهر تهران انجام شده نشانگر آن است که تقریباً همه کودکان خیابانی دارای خانواده بوده و نه تنها با خانواده‌های خود در ارتباط هستند بلکه درآمد خود را صرف کمک به تأمین معاش خانواده نیز می‌کنند. درآمد بسیاری از این کودکان نقش مهمی در حفظ حیات و تداوم زندگی خود و خانواده‌شان دارد^(۱۷، ۲۴، ۲۵). به دلیل این که کودکان کار خیابانی به علت فشارها و در سایه‌ی سختی‌های زندگی به کار در خیابان‌ها روی می‌آورند شدیداً در معرض خطر

آسیب‌های جسمی، ذهنی، عاطفی و اجتماعی هستند و از این رو نیازمند توجه ویژه می‌باشند لذا خدمات مراکز حمایتی سبب می‌شود که کودکان انتخاب‌های معنی‌داری در زندگی داشته باشند و مهارت‌های زندگی را آموخته و راهکارهای مناسب‌تری در مقابله با خطرات تهدید کننده بیاموزند. چنانچه اغلب آنها نظر مثبتی در مورد نیاز به آموزش و علاقه مندی نسبت به آن را بیان می‌دارند^(۴). این کودکان دارای شایستگی خاصی بوده که نوعی تاب آوری است و عاملی برای به سلامت رهاندن فرد از شرایط ناگوار است. تاب آوری یک مهارت محسوب شده و قابلیت آموزش و ارتقاء دارد تا در مواقع بحران از این کودکان محافظت نماید^(۱۲).

با توجه به این مطالعات، ویژگی‌های شاخصی مورد توجه قرار می‌گیرد که می‌توان به "آگاهی از توانمندی به صورت حس مسئولیت در قبال خانواده و استقلال مالی"، "برقراری تعامل با دیگران و تشکیل گروه‌های حمایتی در عین رقابت با یکدیگر"، "تفاوت در ابعاد درونی و بیرونی خود پنداری تحت تأثیر متغیرهای مختلف"، "انعطاف‌پذیری و تأثیر پذیری با آموزش"، "پذیرش و سازگاری با وضعیت موجود" و همچنین "عدم شناخت راهکارهای مقابله با آسیب" اشاره کرد. همه این موارد نشانگر این مسئله است که علاوه بر آنچه که به صورت خصوصیات خود پنداری در برخی مقالات در کودکان کار ذکر شده است، باید به نظرات خود کودکان نیز توجه کرد و در تمامی ابعاد شخصی و اجتماعی، مورد بررسی عمیق‌تری قرار گیرند. خلاصه برخی ویژگی‌های کودکان کار بدست آمده از تعدادی مطالعات انجام شده در ایران در جدول شماره ۱ آورده شده است.

جدول شماره ۱: چکیده برخی ویژگی‌های کودکان کار در مطالعات انجام شده مرتبط با مفهوم خود پنداری در ایران

محقق / سال	ویژگی کودکان کار مرتبط با مفهوم خود پنداری	عنوان مقاله / روش مطالعه	محل جمع آوری اطلاعات
ایمانی، نرسیسیانس / ۱۳۹۰	پذیرش اجتماعی کار، تعامل با دوستان، تأثیر پذیر بودن، کمک به خانواده، حس استقلال مالی، حفظ روابط با خانواده، داشتن روابط درون گروهی و برون گروهی	پدیده کودکان کار خیابانی / کیفی (فنونولوژی)	موسسه غیر دولتی کیانا کرج
گروه پژوهشی رفاه اجتماعی / ۱۳۸۰	نان آوران کوچک خانواده، نگاه درآمذایی به کار، داشتن روابط با خانواده، آموزش پذیری	کودکان خیابانی / میزگرد علمی کودکان خیابانی	کودکان کار مراکز استانیهای تهران، زاهدان، خوزستان، مرکز مولی الموحدین راه اندازی شده توسط NGO در استان خراسان
حسینی / ۱۳۸۴	نگاه درآمذایی به کار، آموزش پذیری و تمایل به کسب مهارت‌های زندگی، اضطراب کمتر در موارد کار در کنار اعضاء خانواده	وضعیت کودکان کار و خیابان در ایران / مطالعه کمی (توصیفی- تحلیلی)	کودکان کار مرکز استانی تهران، مشهد، اهواز، شیراز، رشت
مرادی و همکاران / ۱۳۹۴	تأثیر پذیری آموزش، مشارکت اجتماعی پایین، داشتن پذیرش اجتماعی	سلامت اجتماعی کودکان کار / مطالعه کمی (توصیفی- مقطعی)	مراکز کودکان کار ایلیا، ناصر خسرو، شوش، مولی
خوشنوی فومنی / ۱۳۹۶	انعطاف پذیری و تأثیر پذیری آموزش در حیطه‌های اعتماد به خود، مهارت‌های اجتماعی، ارتباط با خانواده و همسالان	تبیین پیامدهای فلسفه ورزی بر تاب آوری نوجوانان مورد غفلت واقع شده / مطالعه کیفی (ترکیبی)	مرکز شکوفا، واحدهای کودک کار بازار، هرنندی، مولوی، خاوران
شکوری / ۱۳۹۳	افزایش خود آگاهی با تأثیر آموزش توانمند سازی در ابعاد تحصیلی، مهارت‌های زندگی و ارتقاء سلامت	بررسی نقش سازمان‌های مردم نهاد / روش میدانی	انجمن حمایت از کودکان کار، انجمن خانه کودک (کوشا، شوش، ناصر خسرو)
وامقی و همکاران / ۱۳۹۳	نگاه درآمذایی به کار، تأمین نیازهای کودک و خانواده با کار در خیابان، داشتن حس رقابت، تعامل با دوستان، ویژگی رهبری در برخی کودکان، بازی و تفریح در ساعات فراغت، تأثیر پذیری از آموزش	بررسی ترکیبی و ارزیابی سریع وضعیت کودکان خیابانی و ویژگی‌های کار آنان / مطالعه کیفی (ترکیبی)	کودکان خیابانی در سطح شهر تهران در پاتوقهای تجمع، مراکز غیردولتی ارائه خدمات در تهران
سلمانی باروق و همکاران / ۱۳۸۲	در معرض آسیب‌های جسمی و روانی- آموزش پذیری- ارتباط میان خود پنداری با جنس، میزان سواد، درآمد، مدت اشتغال به کار، شاد بودن وجود مشاور، داشتن غذا و پوشاک کافی، داشتن دوست	خود پنداری و عوامل مؤثر بر آن در کودکان خیابانی / مطالعه کمی (توصیفی- مقطعی)	فرهنگسرای خواجهی کرمانی
دوستی و همکاران / ۱۳۹۳	تأثیر پذیری با آموزش بر میزان پذیرش خود، روابط مثبت با دیگران، تسلط بر محیط، زندگی هدفمند	اثر بخشی آموزش تاب آوری بر بهزیستی روان شناختی دختران خیابانی / مطالعه کمی (نیمه تجربی)	جمعیت دفاع از کودکان کار و خیابان شهر تهران

نامناسب راهکارهای مقابله با مشکل، در معرض خطر انواع آسیب‌های جسمی، روانی و اجتماعی می‌باشند. بنابراین آموزش به کودکان می‌تواند سبب شود تا خود را در برابر بسیاری از خطرات حفاظت نمایند. حمایت سازمان‌های مردم نهاد باید با توجه به نیاز کودکان و

با توجه به نتایج پژوهش‌های مختلف می‌توان گفت کودکان کار به دلیل شرایط خاص زندگی خود مجبور به کار کردن هستند و به نظر می‌رسد همین امر منجر به ایجاد تغییرات مثبت و منفی در خود پنداری آنها نسبت به سایر همسالان نشان شده است. این کودکان به دلیل شناخت

- کسب در آمد و رفع نیاز مالی^(۱۳،۱۴)
  - در نظر گرفتن کار در خیابان به عنوان یک شغل^(۱۴،۲۴)
  - تعامل با کودکان مشابه وضعیت خود^(۲۴)
  - عدم امکان تحصیل و آموزش در شرایط معمولی^(۱۰)
  - عضویت در سازمانها و مراکز حمایتی^(۲۴)
- پیامدها:** پیامدها وقایعی هستند که به دنبال بروز مفهوم آشکار می‌شوند^(۱۶). که بر اساس مطالعات انجام شده عبارتند از:
- احساس غرور و بزرگی به دلیل کمک به خانواده^(۱۳،۲۳،۲۴)
  - ایجاد حس مسئولیت پذیری^(۲۳،۲۴)
  - کسب استقلال مالی^(۱۴،۲۳،۲۴)
  - حمایت از سایر همسالان مشابه خود در عین رقابت^(۲۴)
  - تشکیل و عضویت در گروه‌های داخلی^(۱۳،۲۴)
  - افزایش سازگاری و قبول وضعیت موجود^(۱۴،۲۴)
  - عضویت و شرکت در نهادهای مردمی و حمایتی^(۲،۱۲،۱۵)
  - تمایل به یادگیری و آموزش در مراکز حمایتی^(۲،۱۲،۱۷)
- به نظر می‌رسد شناسایی پیشایندهای مفهوم پنداشت از خود در کودکان کار و انجام مداخلات پیشگیرانه در این مورد باعث بروز نتایج مثبت در کودکان شده و مشکلات فردی و اجتماعی این افراد را کاهش می‌دهد. همچنین از بروز بسیاری از آسیب‌های جسمی، روانی و اجتماعی نیز پیشگیری می‌شود.

۸) نمود تجربی مفهوم

ابزار خاصی جهت بررسی خود پنداری کودکان کار در نظر گرفته نشده است و از مقیاس‌های موجود برای پنداشت از خود استفاده می‌شود. برای اندازه گیری خود پنداری مقیاس‌های زیادی ساخته شده است که نمره فرد، میزان خود پنداری او را می‌سنجد. پرسشنامه خود پنداره (Self-Concept Scale) از سال ۱۹۳۸-۱۹۵۷ توسط Rogers تهیه شده است. این پرسشنامه دو قسمت دارد. قسمت اول خویشتن پنداره پایه، یعنی آن گونه که فرد خودش را می‌بیند و تصویری که در حال حاضر از خودش دارد و قسمت دوم خویشتن پنداره ایده آل یعنی آن گونه

خانواده های آنان انجام شود تا بیشترین تأثیر را در این قشر آسیب پذیر جامعه داشته باشد.

۵) ساخت مدل:

مورد مدل (نمونه): مورد مدل یا نمونه یک مثال خالص از مفهوم مورد مطالعه بوده و باید واجد تمام ویژگی‌های مشخص کننده باشد^(۱۶).

کودک کاری که ویژگی‌های مفهوم "خودپنداری" از قبیل آگاهی از خود (توانایی، شایستگی، کفایت، پذیرش نقش)، تعامل با دیگران، انعطاف‌پذیری و آموزش‌پذیری را داشته باشد می‌تواند مصداقی از نمونه معرف مفهوم باشد.

۶) سایر موارد

مورد مرزی: مورد مرزی در برگیرنده برخی و نه همه ویژگی‌های مفهوم است^(۲۲).

کودک کاری که در بیشتر جنبه‌های خود پنداری دچار مشکل باشد و بین خود واقعی و خود آرمانی او فاصله زیادی ایجاد شود معرف مورد مرزی خواهد بود.

مورد مخالف یا متضاد: موارد مخالف در برگیرنده هیچ یک از ویژگی‌های اصلی مفهوم نیست^(۳۶).

کودک کاری که رفتارهای سوء اجتماعی دارد، پرخاشگری کرده و درگیری‌های خیابانی ایجاد می‌کند، تمایل به مصرف مواد مخدر و آزار جنسی سایر کودکان دارد، الگوی خانوادگی مناسبی نداشته و حاضر به آموزش و اصلاح رفتار هم نیست می‌تواند نمونه‌ای از مدل متضاد با ویژگی‌های مفهوم خود پنداری باشد.

باید اذعان نمود که به نظر می‌رسد در بیشتر پژوهش‌های کیفی، مصاحبه‌های انجام شده با کودکان کار در مراکز حمایتی و آموزشی ایران مصداقی از مدل واقعی از کودک کار در رابطه با خود پنداری را نشان می‌دهند.

۷) پیشایندها و پیامدها

پیشایندها: تحقیقات نشان داده است کلیه وقایع و اتفاقاتی که باید قبل از بروز مفهوم آشکار شوند تا سبب ایجاد خود پنداره در کودکان کار شوند^(۱۶) عبارتند از:

- کمک به خانواده برای تامین معاش^(۱۳)

دارد این است که پرسشنامه بایستی با توجه به گرایش‌های شخصیتی طراحی و بر اساس فرهنگ مردم، شرایط زندگی، نوع تفکر کودک به مقوله کار و تفاوت‌های جوامع، ساخته یا اصلاح شوند. همین امر سبب می‌شود تا اطلاعات کسب شده واقعی‌تر بوده و به منظور ارائه راهکارهای مناسب بیشتر مورد استفاده جوامع قرار گیرند.

با توجه به تعاریفی که در بخش مقدمه از خود پنداری کلاسیک ذکر شد و همچنین در قسمت ویژگی‌های مفهوم که بیشتر به دیدگاه کودکان کار از خود پنداری پرداخته است به نظر می‌رسد دیدگاه‌شان از خود پنداری می‌تواند به تعاریف کلاسیک نزدیک باشد که با آموزش و حمایت‌های اجتماعی می‌توان خود پنداری را در آنان افزایش داده و فاصله بین آنها و کودکان معمولی را کاهش داد. در رابطه با خود پنداری کودکان کار و با توجه به ویژگی‌های بیان شده در برخی مقالات، دیدگاه کودکان کار و تعاریف کلاسیک از خود پنداری در جدول شماره ۲ به صورت دسته بندی بیان شده است:

که فرد آرزو دارد باشد. مقیاس خود هوشیاری Self-Consciousness Scale (SCS) که توسط Realo و Allik در سال ۱۹۹۸ برای سنجش سه بعد مستقل خودآگاهی خصوصی، خودآگاهی عمومی و اضطراب اجتماعی طراحی شد. این پرسشنامه از نوع لیکرت پنج درجه‌ای و شامل ۲۴ ماده است و پاسخ دهی آن از بسیار موافقم تا بسیار مخالفم صورت می‌گیرد^(۲۷،۲۸). مقیاس خود پنداره (SC) Pyryt و Mendaglio (۱۹۹۵) که بر اساس مقیاس لیکرت با پایایی ۰/۸۷ می‌باشد نیز از دیگر موارد کاربردی شناخت این مفهوم است^(۲۹).

ابزارهای متعدد بسیاری در زمینه خودپنداری طراحی شده‌اند که هدف همگی شناسایی دیدگاه افراد و همچنین تصویری که فرد از نوع نگاه دیگران نسبت به خویش دارد می‌باشد. سه مورد از این مؤلفه‌ها عبارتند از: تفاوت‌های فردی در شیوه ارزشیابی خود، باور کردن خود برای تلاش در جهت دست یابی به اهداف مطلوب، و علاقه نشان دادن به میزان اثر بخشی بر روی دیگران از طریق رفتارهای خود. آنچه که در کاربرد پرسشنامه‌ها اهمیت

جدول شماره ۲: دسته بندی پنداشت از خود بر اساس نظرات کودک کار و تعاریف کلاسیک

پنداشت از خود بر اساس نظرات کودک کار	پنداشت از خود بر اساس تعاریف کلاسیک
• احساس مسئولیت در قبال خانواده	• شناخت نقاط قوت و ضعف خویش
• حس استقلال مالی	• شناخت توانایی‌های خود
• نگاه به کار به عنوان یک شغل	• آگاهی فرد نسبت به احساسات، عواطف، ارزش‌ها
• پذیرش و سازگاری با وضعیت موجود و مقوله کار	• ارزیابی مسائل زندگی با توجه به شناخت فرد از خود و محیط
• حمایت از دوستان همانند خود و درک همدیگر	• یک سازه پویا و چند بعدی
• رقابت با یکدیگر بر سر مکان و نوع کار	• انعطاف‌پذیری و تأثیرپذیری با آموزش
• تشکیل گروه‌های حمایتی	• کوشش برای مقابله با مسائل و مشکلات زندگی
• برخورداری از ویژگی‌های رهبری در برخی از کودکان	• آگاهی نسبت به خود به عنوان فردی اجتماعی
• برخورداری از حمایت‌های اجتماعی و احساس رضایت از آن	• آگاهی نسبت به دیدگاه دیگران به خود
• عدم شناخت راهکارهای مؤثر مقابله با مشکلات	• آگاهی از حقوق و مسئولیت‌های خود
• در معرض خطرات و آسیب‌های جسمی، روانی و اجتماعی	• داشتن روابط اجتماعی مناسب
	• پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی و سوء رفتار

نظر کودکان کار یک امر پذیرفته شده محسوب می‌شود. بسیاری از آنان کار کردن را به مثابه یک شغل می‌دانند و حتی نوع نگاه‌شان

با وجود اینکه کار در کودکان آسیب‌های زیادی را به همراه داشته و آنها را در معرض خطرات گوناگونی قرار می‌دهد اما از نقطه

استراتژی‌های کودکان کار در مهارت‌های اجتماعی نشان می‌دهد زمینه اجتماعی کودک و شناخت توانایی‌هایش، نقش مهمی در راهکارهای مهارتی وی دارد^(۳۴). ویژگی دیگر خود پنداری در کودکان کار "چند بعدی" بودن آن است. مفهوم خود پنداری دارای ساختاری چند بعدی است و ویژگی‌هایی نظیر تحصیلات، نقش‌های جنسیتی، هویت نژادی، جنس، سن و موارد بسیار دیگری بر آن تاثیر می‌گذارد^(۳۵). خود پنداری عامل مهم و انعطاف پذیری در ارتقاء سلامت بوده و به صورت چند بعدی و سلسله مراتبی عنوان شده است^(۷،۳۶). در کودکان کار نیز توجه به ابعاد آن در سازمان‌های حمایتی از اهمیت زیادی برخوردار است. ویژگی دیگر خود پنداری در کودک کار "انعطاف‌پذیری و تاثیر پذیری با آموزش" است. آموزش می‌تواند آگاهی کودکان با شرایط سخت را در شناخت راهکارهای درست مقابله با مشکلات افزایش داده و آنها را قادر سازد تا در زندگی انتخاب‌های مناسب‌تری داشته و به خود آگاهی بالاتری دست یابند. به دست آوردن ظرفیت‌های بالای انسانی در دانش تحصیلی و مهارت‌های زندگی می‌تواند باعث ایجاد ظرفیت‌های دیگری طی زمان شود. در پژوهش شکوری نشان داده شد که ارائه خدمات آموزشی - تحصیلی در کاهش مشکلات کودکان کار تاثیر چشمگیری دارد. از طرفی آموزش مهارت‌های زندگی نیز موجب ارتقای کیفیت زندگی کودکان خیابانی می‌شود^(۲). در همین راستا نتایج پژوهش Ming و Liu نیز نشان داد خود پنداره مثبت به واسطه وضعیت روحی - روانی و آموزش فرد، ایجاد می‌شود^(۶) آموزش تاب آوری در کودکان کار دختر، سطوح معنی‌داری را از نظر مؤلفه‌های روان شناختی پذیرش خود، روابط مثبت با دیگران، تسلط بر محیط، زندگی هدفمند و رشد فردی نشان داد^(۱۵). آگاه نمودن کودک از ابعاد وجودی خود می‌تواند گامی مؤثر در جهت شناخت هر چه بیشتر این کودکان و کمک به آنان باشد. همین امر موجب رسیدگی بهتر به مشکلات مربوط به جنبه‌های اساسی رشد آنان خواهد بود.

به کار در بسیاری از کودکان مثبت ارزیابی شده است. بنابراین واضح سازی مفهوم "خود پنداری" با توجه به نظرات کودکان و مقایسه آن با دیدگاه‌های کلاسیک و در نظر گرفتن این موضوع که کدام بعد از ابعاد پنداشت از خود نیاز به توجه و رسیدگی بیشتری دارند باید مورد توجه عمیق‌تری قرار گیرد تا سازمان‌ها و مراکز دولتی و غیردولتی حمایت از کودکان کار بتوانند با نیازسنجی مناسب، خدمات حمایتی و آموزشی بهتری را ارائه نمایند.

بحث و نتیجه‌گیری

هدف از این مطالعه تحلیل مفهوم خود پنداری در کودکان کار خیابان با توجه به نظرات آنان و در مقایسه با تعاریف کلاسیک است. خود پنداری تصویر روحی و روانی فرد بوده و شامل تمامی ادراکات فرد (ظواهر، ارزش‌ها و عقاید) است که بر رفتار فرد تاثیر می‌گذارد و اشاره به زمانی دارد که فرد از کلمه "من" استفاده می‌کند. به عبارتی خود پنداره دیدگاه کلی فرد نسبت به خود است و در برگیرنده همه نقاط مثبت و ضعف او می‌باشد^(۳۰).

"خود پنداره" تا حد زیادی انعکاسی از واکنش‌های دیگران نسبت به خود است. خود پنداره شامل مجموعه‌ای از ویژگی‌هایی است که شخص به عنوان یک موجود منحصر به فرد از خود ادراک می‌کند^(۳۱،۳۲). در مطالعه حاضر، مفهوم "خود پنداری" در کودکان کار با توجه به دیدگاه خود کودکان و به عنوان مفهومی پویا، با ویژگی‌های "آگاهی از خود"، "تعامل با دیگران"، "چند بعدی بودن"، "انعطاف‌پذیری و تاثیر پذیری با آموزش" مورد بررسی قرار گرفت.

نتایج این بررسی نشان داد "آگاهی از خود" رکن مهم خود پنداری در کودک کار به شمار می‌آید. بسیاری از مطالعات نیز خود آگاهی را به عنوان توانایی بازبینی حالت‌های ذهنی توسط خود فرد تعریف کرده‌اند. خود آگاهی برای تسهیل انتخاب رفتارهایی که با نیازها و علائق شخصی سازگارند اهمیت بسزایی دارد. ویژگی دیگر خود پنداری "تعامل با دیگران" است. خود پنداری در نتیجه تعامل با دیگران کسب می‌شود^(۳۳). بررسی نتایج

به ویژگی‌های بیان شده "آگاهی از خود"، "تعامل با دیگران"، "چند بعدی بودن"، "انعطاف پذیری و تأثیر پذیری با آموزش" که از تحلیل این مفهوم کسب گردید، نسبت به نیازهای رشدی آنها شناخت بهتری کسب گردد. با تحقق این موضوع، حضور مؤثر و کارآمد سازمان‌های مردم نهاد برای تغییر وضعیت این کودکان به شکل بهتری صورت گرفته و خدمات رسانی به نحو صحیح‌تر و مناسب‌تری انجام خواهد گرفت.

تعارض منافع: هیچ گونه تعارض منافع توسط نویسندگان بیان نشده است.

تقدیر و تشکر

بدینوسیله از تمامی همکاران و دوستانی که با ارائه مشاوره و راهنمایی ما را در انجام این مطالعه یاری دادند مراتب سپاس را اعلام می‌داریم. همچنین از کودکان کاری که بسیار معصومانه و با خلوص نیت در پژوهش‌های مختلف شرکت داشته و راه را برای انجام این مطالعه گشودند نهایت تشکر و قدردانی را داریم.

خود پنداری آموختنی و قابل تغییر است زیرا علاوه بر آنکه انسان در سراچه طبیعت به ارگانسیم خود وابسته است، در محیط اجتماعی پیچیده هم زندگی می‌کند و اما این تغییرات در دوران کودکی بیشتر از دوران بزرگسالی است. نگرش مثبت نسبت به خود و محیط اطراف با انگیزه‌ای قوی برای تلاش همراه است که همین باعث می‌شود تا افراد بتوانند از بیشترین ظرفیت ذهنی و توانمندی‌های بالقوه خود بهره مند شوند. این مسئله که کودکان کار مشکلات فراوان داشته و در معرض انواع آسیب‌ها هستند بر کسی پوشیده نیست اما نباید برخوردی کلیشه‌ای با مفهوم خود پنداری کودک کار داشت. زیرا آن چه که دیگران در مورد خود پنداری این کودکان متصورند باید با توجه به نظرات کودکان باشد تا این مفهوم در آنان واضح و روشن گردد. بنابراین در این کودکان بایستی مفهوم خود پنداری به شکل عمیق‌تری بررسی شده و در هر کشوری با توجه به جنبه‌های فرهنگی آن مورد توجه قرار گیرد. بنابراین تحقیقات کیفی بیشتری برای روشن سازی هر چه بیشتر مفهوم خود پنداری از دیدگاه خود کودکان کار نیاز است تا با توجه

فهرست منابع

1. Ramezankhani A, Yazdkhasti m, Abdi f. [Policy on Health of Street Children: Challenges and Solutions]. *Razi Journal of Medical Sciences (RJMS)*. 2016; 23(145): 88-98. Persian
2. Shakoori A. [The Role of Ngos in the Empowerment of Street Labor Children in Tehran]. *Quarterly Journal of Socio - Cultural Development Studies (SCDS)*. 2015; 3(3): p 33-60. Persian
3. Mamun R, Mondal NI, Islam R, Kabir M. Impact of Some Key Factors on Health Complication of the Child Laborers during Work: A Study on Rangpur, Bangladesh. *Pakistan Journal of Social Sciences*. 2008;5(3):262-7.
4. Kerfoot M, Koshyl V, Roganov O, Mikhailichenko K, Gorbova I, Pottage D. The health and well-being of neglected, abused and exploited children: The Kyiv Street Children Project. *Child Abuse Negl*. 2007;31(1):27-37.
5. Sturrock S, Hodes M. Child labour in low-and middle-income countries and its consequences for mental health: a systematic literature review of epidemiologic studies. *Eur Child Adolesc Psychiatry*. 2016;25(12):1273-86.
6. Liu M, Wu L, Ming Q. How does physical activity intervention improve self-esteem and self-concept in children and adolescents? Evidence from a meta-analysis. *PLoS One*. 2015;10(8): e0134804.
7. Irmiler M, Gebhard B. Psychomotor intervention to enhance self-and body-concept in children with Duchenne muscular dystrophy. *Sci Sports*. 2014;29: S43-S4.
8. Blakely-McClure SJ, Ostrov JM. Relational aggression, victimization and self-concept: Testing pathways from middle childhood to adolescence. *Journal of youth and adolescence*. 2016;45(2):376-90.

9. Nolen-Hoeksema S, Fredrickson BL, Loftus GR, Wagenaar WA. Atkinson & Hilgard's introduction to psychology. 15thed. translation by: Rafiei H, Arjmand M. Tehran: Arjmand Publications; 2015.
10. Salmani-Barough N, Sharifi-Neiestanak N, Kazemnejad A, Pashaeypoor S. [Self-concept and influential factors on it in the street children aged 6-12 years]. *Journal of hayat*. 2003;9(2):6-13. Persian
11. Zahra MS. A Comparative Study of Perceptions of Runaway and Homeliving Children. *American Journal of Applied Psychology (AJAP)*. 2015; 3(4): 100-8.
12. Khoshnavay Fomani F. [Exploring the Consequences of Philosophizing on Neglected Adolescents Resilience: A Mixed Method Study]. PhD Dissertation. Tehran University of Medical Sciences. School of Nursing and Midwifery; 2016. Available from: | WWW.TUMS.AC.IR. Persian
13. Imani N, Nersisiance E. [Anthropological Study of Street Working Children Problem in Karaj]. *Journal of Social Problems of Iran*. 2012;3(1): 32-7. Persian
14. Vameghi M, Roshanfekr P, Dejman M, Rafie H, Forouzan A. [A Methodological Paper: Rapid Assessment and Response to High Risk Behaviors of Street Children in Tehran]. *Iranian Journal of Social Problems (IJSP)*. 2014;6(2): 391-416. Persian
15. Dousti M, Pourmohamadrezatajrishi M, Ghobari BB. [The Effectiveness of Resilience Training on Psychological Well-Being of Female Street Children with Externalizing Disorders. Developmental Psychology]. *J. Iran. Psychol*. 2014;11(41): 43-54. Persian
16. Walker LO, Avant KC. [Strategies for theory construction in nursing]. 5th ed. Boston: Prentice. Hall; 2011.
17. Moradi A, Sajjadi H, Mohagheghi KS, Vameghi M, Hoseini TS, Qaedamini Q. [A Study of Labor Children's Social Health Referring to Non-Governmental Organization in Support of Children's Rights in Tehran in 2014]. *J. Rafsanjan Univ. Med. Sci. (JRUMS)*. 2015; 14(11): 977-88. Persian
18. Coren E, Hossain R, Pardo JP, Veras M, Chakraborty K, Harris H, et al. Interventions for promoting reintegration and reducing harmful behaviour and lifestyles in street-connected children and young people. *Evidence-Based Child Health: A Cochrane Review Journal*. 2013;8(4):1140-272.
19. Sadat HA, Khosropanah A, Negarandeh R. [Explanation the concept of carein Islamic document and explain of deferent of it with caring theories]. *Iranian Journal of Nursing Research*. 2014;9(3): 48-61. Persian
20. Vajehyab. Available from: www.vajehyab.com. Accessed 27 January 2017.
21. Self-concept. Available from: www.aftabir.com. Accessed 5 February 2017.
22. McKenna H, Slevin O. Vital notes for nurses: Nursing models, theories and practice: John Wiley & Sons; 2011.
23. Ezazi S, Motamedi H, Hafezifar M, Sharifian SM. [Street Children-Round Table]. *Int. J. Soc. Welf*. 2002; 1(3): 73-113. Persian
24. Hosseini H. [The conditions of work and street children in Iran]. *Int. J. Soc. Welf*. 2006, 5(19): 155-74. Persian
25. Afshani SA, Askari NA, Heidari M, Noorian NM. [An Analysis of the Street-Children Phenomenon in the City of Isfahan]. *Journal of Applied Sociology*. 2013. 23(4):85-102. Persian
26. Rafii F, Parvizy S, Mehrdad N, Peyrovi H, Khoddam H. [Clarification of knowledge translation in health system]. *Iran J Nurs Res*. 2012;7(24):72-81. Persian
27. Dibajnia P. [Comparative investigation of self-concept between the freshman and senior students]. *Research in Medicine*. 2005;29(3):231-4. Persian
28. Rafat PM, Seif D. [Predicting Self Awareness Dimensions from Personality Traits among Gifted Students]. *J. Iran. Psychol*. 2014; 10(40):361-70. Persian
29. Naami A, Peymannia B. [Analysis of the Family Emotional Climate on Self-Concept in Delinquent Adolescents]. *Journal of Police Medicine*. 2014;3(3):135-40. Persian
30. Tanner C. Nursing education: current themes, puzzles and paradoxes. *Commun Nurs Res*. 2007; 40:3-14.
31. Morrison-Valfre M. Foundations of Mental Health Care-E-Book: Elsevier Health Sciences; 2016.6th ed. St Louis: Mosby Co.
32. Pillitteri A. [Maternal and Child health nursing], 6th ed. Philadelphia: Lippincott Co; 1999-2009.

33. Guise K, Kelly K, Romanowski J, Vogeley K, Platek SM, Murray E, et al. The anatomical and evolutionary relationship between self-awareness and theory of mind. *Human Nature*. 2007;18(2):132-42.
34. Stephenson S. Street children in Moscow: Using and creating social capital. *The Sociological Review*. 2001;49(4):530-47.
35. Memarian R. [Application of nursing concepts and theories]. 2nd edition. Tarbiat Modares University; 2011. Persian
36. Zolfaghari M, Asadi Noghabi A. [Maternal newborn nursing]. Tehran: Hakim Hidegi Publication; 2011. Persian

A Concept Analysis of Self-Concept in Street Child Laborers

Tabarsy B. PhD Cand.¹

Cheraghi MA. PhD.²

Pashaeypoor Sh. PhD.³

*Sadat Hoseini AS. PhD.⁴

Abstract

Background & Aim: Self-concept or self-perception is a person's own imagination and idea about himself/herself. Self-concept has a competent effect on one's psychological and educational conditions, and can lead to either the individual's growth and excellence or multiple harms. Self-concept in child laborers is an important factor in harm prevention and the provision of their required services. This analysis aims to clarify the self-concept in street child laborers compared with its classic definitions.

Materials & Methods: This concept analysis study was done using Walker & Avant approach. After an extensive review of the relevant articles, all papers with quantitative and qualitative research design were assessed, and based on that, the definition, uses, attributes, antecedents, consequences, and empirical referents of self-concept were extracted.

Results: Street child laborers have to work because of their living conditions, and this fact has led to positive and negative changes in their self-concept. Specific traits of self-concept in child laborers are "being aware of own potential as a sense of responsibility towards family, and financial independence", "interacting with others and forming support groups while competing with each other", "the influence of various variables on internal and external dimensions of self-concept", "being flexible and influenced by education", "acceptance and compatibility with the existing status" and "lack of understanding of the ways to deal with the harm".

Conclusion: The self-concept in street child laborers should be deeply studied and compared to its classic definition to prevent physical, psychological and social harms by providing the required support and needs-based training.

Keywords: Self-concept, Child Laborers, Concept Analysis

Received: 19 Sep 2017

Accepted: 13 Dec 2017

---

¹. PhD Candidate in Nursing, School of Nursing and Midwifery, Tehran University of Medical Sciences, Tehran, Iran. AND Instructor, Department of Nursing, Islamic Azad University (Tehran Medical Sciences Branch), Tehran, Iran.

². Professor, Department of Critical Nursing, School of Nursing & Midwifery, Tehran University of Medical Sciences, Tehran, Iran.

³. Assistant Professor, Department of Community Health Nursing, School of Nursing & Midwifery, Tehran University of Medical Sciences, Tehran, Iran.

⁴. Assistant Professor, Department of Pediatric Nursing, School of Nursing & Midwifery, Tehran University of Medical Sciences, Tehran, Iran. (*Corresponding Author) Tel: +982161054423 Email: ashoseini@tums.ac.ir